

Datum van
inontvangstneming

:

23/11/2021

Geanonimiseerde versie

Vertaling

C-561/21 - 1

Zaak C-561/21

Verzoek om een prejudiciële beslissing

Datum van indiening:

10 september 2021

Verwijzende rechter:

Tribunal Supremo (Spanje)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

22 juli 2021

Verzoekende partijen en eisers tot cassatie:

GP

BG

Verwerende partij en verweerder in cassatie:

Banco Santander, S. A.

[OMISSIS]

TRIBUNAL SUPREMO (hoogste rechterlijke instantie, Spanje)

Sala de lo Civil (kamer voor civiele zaken)

VOLTALLIGE ZITTING

[OMISSIS]

[OMISSIS]

Madrid, 22 juli 2021

[OMISSIS] [Identificatie van de verwijzende rechter en de partijen]

NL

FEITEN

EEN.– Bij deze kamer voor civiele zaken van de Tribunal Supremo is door GP en BG cassatieberoep [OMISSIS] ingesteld tegen het arrest [OMISSIS] van de vijftiende afdeling van de Audiencia Provincial de Barcelona (rechter in tweede aanleg Barcelona, Spanje) in hoger beroep [OMISSIS]. Het voorwerp van de beroepsprocedure is de aanvang van de verjaringstermijn van de vordering tot restitutie van bedragen die zijn betaald op grond van een oneerlijk beding in een met consumenten gesloten leningsovereenkomst.

TWEE. – In het kader van de beraadslagingen, de stemming en de uitspraak in het cassatieberoep heeft de Tribunal Supremo het dienstig geacht om een verzoek om een prejudiciële beslissing in te dienen bij het Hof van Justitie van de Europese Unie. Met het oog daarop is ingevolge artikel 4, lid 2 bis, van de Ley Orgánica del Poder Judicial (organieke wet op de rechterlijke organisatie) besloten de partijen te horen.

DRIE.– Verzoekers in eerste en tweede aanleg en thans eisers tot cassatie, GP en BG, [OMISSIS] hebben gepleit voor indiening van het verzoek. Ten aanzien van de inhoud van het verzoek hebben zij, samengevat, betoogd dat het op grond van eerdere rechtspraak van het Hof van Justitie duidelijk is dat de aanvangsdatum van de verjaringstermijn niet die van de sluiting van de hypothecaire leningsovereenkomst kan zijn. Om die reden dient het Hof van Justitie te worden gevraagd of [de aanvangsdatum van] de verjaringstermijn van de vordering tot restitutie van onverschuldigde, uit hoofde van kosten betaalde bedragen de datum is waarop [GP en BG] kennis hebben gekregen van de oneerlijkheid van het beding door de nietigverklaring ervan, dan wel of die datum kan samenvallen met een van de datums van de arresten waarin de Tribunal Supremo dit soort bedingen als oneerlijk heeft bestempeld.

VIER.– Banco Santander, S. A., verweerster in eerste en tweede aanleg en thans verweerster in cassatie, [OMISSIS] heeft kort gezegd aangevoerd: i) dat de indiening van het verzoek om een prejudiciële beslissing niet nodig is, aangezien het een acte éclairé betreft, en ii) subsidiair dat in de verwijzingsbeslissing moet worden vermeld, in verband met artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG, dat de verjaringstermijn van de vordering bij het sluiten van de overeenkomst vijftien jaar bedroeg en deze termijn herhaaldelijk kan worden gestuit door middel van een eenvoudige buitengerechtelijke vordering.

RECHTSGRONDEN

EEN.– *Voorwerp van het geding*

1.– Op 29 juni 1999 hebben GP en BG, in hun hoedanigheid van consument, en Banco Santander, S. A. een hypothecaire leningsovereenkomst gesloten met een beding waarin werd bepaald dat alle door de overeenkomst gegenereerde kosten voor rekening van de leningnemers kwamen.

2.– Op 28 oktober 2017 hebben GP en BG een vordering tegen de leninggevende entiteit ingesteld, waarin zij, voor zover hier van belang, verzochten om nietigverklaring van het betreffende beding en om restitutie van de op grond van dat beding onverschuldigd betaalde bedragen.

3.– Nadat thans verweerster in cassatie verzet had aangetekend, werd in het vonnis in eerste aanleg de vordering toegewezen, het beding nietig verklaard en de leninggevende entiteit veroordeeld tot terugbetaling aan de leningnemers van diverse bedragen die deze hadden betaald uit hoofde van notaris-, kadaster- en beheerkosten, vermeerderd met de wettelijke rente vanaf de datum waarop de consumenten die betalingen hadden verricht.

4.– De Audiencia Provincial, die het door de bank ingestelde hoger beroep gedeeltelijk heeft toegewezen, heeft de vordering tot restitutie van de uit hoofde van kosten betaalde bedragen verjaard verklaard en de leninggevende entiteit op grond daarvan ontheven van die terugbetaling, zonder veroordeling in de kosten in beide instanties. Volgens de Audiencia Provincial is de aanvangsdatum voor de berekening van de verjaringstermijn van de restitutievordering de datum waarop de consumenten de onverschuldigde bedragen hebben betaald, in het jaar 1999, met als gevolg dat de vordering is verjaard omdat er bij het instellen van de vordering reeds meer dan vijftien jaar waren verstreken.

5.– Thans eisers tot cassatie hebben cassatieberoep ingesteld tegen het arrest van de Audiencia Provincial.

TWEE.– *Litigieuze kwestie in het hoofdgeding*

Punt van twist, en wat hier moet worden bepaald, is de aanvangsdatum van de verjaringstermijn van de vordering tot restitutie van de bedragen die de consument aan een derde heeft betaald op grond van een oneerlijk beding dat de leningnemer verplicht tot betaling van alle voor het afsluiten van een hypothecaire lening gemaakte kosten.

DRIE.– *Unierechtelijke bepalingen*

1.– Artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/1[3]/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten [(PB 1993, L 95, blz. 29)] luidt:

„1. De lidstaten bepalen dat oneerlijke bedingen in overeenkomsten tussen een verkoper en een consument onder de in het nationale recht geldende voorwaarden de consument niet binden en dat de overeenkomst voor de partijen bindend blijft indien de overeenkomst zonder de oneerlijke bedingen kan voortbestaan.”

2.– In artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG wordt bepaald:

„De lidstaten zien erop toe dat er in het belang van de consumenten alsmede van de concurrerende verkopers, doeltreffende en geschikte middelen bestaan om een

eind te maken aan het gebruik van oneerlijke bedingen in overeenkomsten tussen consumenten en verkopers.”

3.– Met betrekking tot de verjaringstermijn voor het instellen van een vordering tot restitutie van bedragen die onverschuldigd zijn betaald op grond van een oneerlijk beding in de zin van die richtlijn, heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat het met het Unierecht verenigbaar is dat, in het belang van de rechtszekerheid, redelijke beroepstermijnen worden vastgesteld die gelden op straffe van verval van recht (arrest van 21 december 2016, gevoegde zaken C-154/15, C-307/15 en C-308/15). Ook heeft het Hof van Justitie verklaard dat het regelen van de verjaring van deze vordering een aangelegenheid van de interne rechtsorde van de lidstaten is, op grond van het beginsel van procesautonomie van de lidstaten. Die regels mogen niet ongunstiger zijn dan die welke voor soortgelijke nationale situaties gelden (gelijkwaardigheidsbeginsel) en mogen niet van dien aard zijn dat zij de uitoefening van de door de rechtsorde van de Unie verleende rechten in de praktijk onmogelijk of uiterst moeilijk maken (doeltreffendheidsbeginsel; arrest van 10 juni 2021, zaken C-776/19 tot en met C-782/19).

VIJF.– *Nationaal recht*

1.– In artikel 1964, lid 2, van de Código Civil (Spaans burgerlijk wetboek) wordt bepaald:

„Persoonlijke rechtsvorderingen die niet aan een bepaalde termijn zijn onderworpen, verjaren door verloop van vijf jaar te rekenen vanaf de dag waarop de verbintenis wordt geacht te gelden.”

Dit artikel is gewijzigd bij wet 42/2015 van 5 oktober 2015, die de verjaringstermijn heeft verkort van vijftien tot vijf jaar. Dat betekent dat bij het sluiten van de overeenkomst, in 1999, de verjaringstermijn vijftien jaar bedroeg.

2.– In artikel 1969 van de Código Civil wordt bepaald:

„Bij ontstentenis van een bijzondere andersluidende bepaling vangt de verjaringstermijn voor iedere soort rechtsvordering aan op de datum vanaf welke deze kan worden uitgeoefend.”

3.– Artikel 1895 van de Código Civil luidt als volgt:

„Wanneer iets wordt ontvangen dat onverschuldigd was, en dat bij vergissing ten onrechte is geleverd, ontstaat de verplichting om dat te restitueren.”

In de eerste alinea van artikel 1896 van de Código Civil wordt bepaald:

„Eenieder die een onverschuldigde betaling aanvaardt, moet, indien hij te kwader trouw heeft gehandeld, de wettelijke rente vergoeden indien het om geld gaat, of de verkregen of te verkrijgen vruchten wanneer de ontvangen zaak deze voortbrengt.”

4.– Artikel 1303 van de Código Civil luidt:

„Bij nietigverklaring van een verbintenis moeten de partijen de zaken die het voorwerp waren van de overeenkomst, met de vruchten, en de prijs met rente over en weer teruggeven, onverminderd de hiernavolgende artikelen”.

5.– Artikel 1973 van de Código Civil luidt:

„De verjaringstermijn van vorderingen wordt gestuit door het instellen van een vordering bij de rechter, door een buitengerechtelijke vordering van de schuldeiser en door elke handeling tot erkenning van de schuld door de schuldenaar.”

Ten aanzien van deze bepaling moet worden verduidelijkt dat de stuiting zo vaak kan worden uitgeoefend als de insteller van de vordering passend acht, en dat zodra de verjaringstermijn is gestuit, deze opnieuw in zijn geheel begint te lopen, zonder meetelling van de tijd die is verstreken.

6.– De Tribunal Supremo heeft zich dikwijls gebogen over de vraag of de uitspraak waarin niet alleen de overeenkomst nietig wordt verklaard, maar ook de restitutie over en weer van de ter uitvoering van de nietige overeenkomst verrichte prestaties wordt gelast, in strijd is met het beginsel van non ultra of extra petita wanneer zulks niet uitdrukkelijk is gevorderd in het verzoekschrift (met name wanneer de verzoekende partij niet heeft voorgesteld om te restitueren wat zij zelf heeft ontvangen in het kader van de uitvoering van de overeenkomst waarvan zij de nietigheid vordert). In die gevallen heeft deze rechterlijke instantie verklaard dat de uitspraak waarin die niet-gevorderde restitutie wordt gelast niet strijdig is met dat beginsel, omdat de wederzijdse restitutie van de zaken die het voorwerp van de overeenkomst zijn geweest, met hun vruchten, en de prijs met rente, zoals bepaald in artikel 1303 van de Código Civil, geen uitdrukkelijk verzoek van een partij vereist en niet door de rechter moet worden gelast bij de nietigverklaring van de overeenkomst (zie bijvoorbeeld arrest 843/2011 van 23 november 2011 en arrest 485/2012 van 18 juli 2012).

7.– Daarentegen is de verjaringstermijn van een vordering tot restitutie van de zaken die zijn geleverd op grond van een overeenkomst waarvan in rechte om de nietigverklaring is verzocht, bij deze rechterlijke instantie zelden aan de orde gesteld. Mogelijk ligt de verklaring daarvoor in het feit dat vóór de hervorming van artikel 1964 van de Código Civil bij wet 42/2015 van 5 oktober 2015 de verjaringstermijn van deze vordering vijftien jaar bedroeg, zodat het qua tijd niet waarschijnlijk was dat de verweerder de verjaring van de restitutievordering kon opwerpen.

8.– De weinige keren dat die vraag aan de Tribunal Supremo is voorgelegd, is er echter onderscheid gemaakt tussen de vordering tot nietigverklaring van de overeenkomst, die niet verjaart in geval van absolute nietigheid, en de vordering tot restitutie van de zaken en de prijs die partijen in het kader van de uitvoering van de nietige overeenkomst over en weer hebben geleverd, die een persoonlijke vordering is en is onderworpen aan de verjaringstermijn van artikel 1964 van de

Código Civil, die vóór oktober 2015 vijftien jaar was en momenteel vijf jaar bedraagt.

9.– In het arrest van 27 februari 1964, en in het meer recente arrest 747/2010 van 30 december 2010, heeft deze rechterlijke instantie onderscheid gemaakt tussen de vordering tot absolute nietigverklaring van de overeenkomst, die niet vatbaar voor verjaring is verklaard, en de vordering tot restitutie van de prestaties die zijn geleverd ter uitvoering van de nietige overeenkomst, waarop de verjaringstermijn voor persoonlijke vorderingen is toegepast.

10.– Bijgevolg is de toepassing van een verjaringstermijn op de vordering tot restitutie van hetgeen de consument op grond van een oneerlijk beding heeft betaald niet alleen in overeenstemming met het rechtszekerheidsbeginsel, dat een van de leidende beginselen van het Unierecht is, maar daarenboven niet in strijd met het gelijkwaardigheidsbeginsel.

11.– Dezelfde redenering gaat op, aangezien het om dezelfde juridische grondslag gaat, voor gevallen waarin er geen restitutie tussen de overeenkomstsluitende partijen hoeft plaats te vinden omdat de onverschuldigde betalingen zijn verricht aan een derde, zoals in casu, waar de ontvangers van de onverschuldigde betalingen die de consument op grond van het oneerlijke beding heeft verricht derden waren (de notaris, de ambtenaar van het kadaster, de beheerder) en niet de partij die de nietigheid heeft veroorzaakt (de leninggever die het beding heeft opgesteld). Om die reden is de restitutievordering door deze rechterlijke instantie gekwalificeerd als een vordering die is afgeleid van de ontvangst van iets wat onverschuldigd was, in de zin van het hierboven weergegeven artikel 1896 van de Código Civil (arrest 725/2018 van 19 december 2018).

12.– Op basis van deze juridische grondslag en rechtspraak moet worden vastgesteld vanaf welke datum de wettelijke verjaringstermijn van de vordering tot restitutie van het op grond van een oneerlijk beding betaalde begint te lopen. Op dit probleem ziet ook het rechtszekerheidsbeginsel, aangezien het vaste rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie is dat wanneer de lidstaten het Unierecht toepassen, zij de algemene beginselen van dat recht moeten eerbiedigen, waaronder met name het rechtszekerheidsbeginsel en het beginsel van bescherming van het gewettigd vertrouwen (arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 15 april 2021, C-798/18 en [C-]799/18, en aldaar aangehaalde arresten).

VIJF.– *Noodzaak van het verzoek om een prejudiciële beslissing*

1.– De rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie inzake verjaring van restitutievorderingen die zijn ingesteld na de nietigverklaring van een beding in een consumentenovereenkomst is gerecapituleerd in het arrest van 10 juni 2021, *BNP Paribas Personal Finance*, gevoegde zaken C-776/19 tot en met C-782/19, punten 26-48. In dat arrest wordt een samenvatting gegeven van de arresten van 9 juli 2020, *Raiffeisen Bank SA*, gevoegde zaken C-698/1[8] en [C-]699/18; 16 juli

2020, gevoegde zaken C-224/19 en C-259/19, *Caixabank SA en BBVA*, en 22 april 2021, *Profí Crédit Slovakia*, C-485/19.

2.– Wat het „aanvangspunt van de verjaringstermijn” betreft, hebben de arresten van 16 juli 2020, *Caixabank SA en BBVA*; 22 april 2021, *Profí Crédit Slovakia*, en 10 juni 2021, *BNP Paribas Personal Finance*, uitdrukkelijk betrekking op zaken waarin werd geoordeeld over de verenigbaarheid van de in het nationale recht vastgestelde dies a quo met het Unierecht.

In zijn arrest van 16 juli 2020, *Caixabank SA y BBVA*, punt 88, heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie verklaard dat de termijn die „ingaat bij de sluiting van de desbetreffende overeenkomst” niet verenigbaar is met het doeltreffendheidsbeginsel. In het arrest van 10 juni 2021, *BNP Paribas Personal Finance*, gevoegde zaken C-776/19 tot en met C-782/19, heeft het Hof van Justitie zich in punt 47 nog explicieter uitgedrukt:

„De tegenwerping van een verjaringstermijn van vijf jaar als in de hoofdgedingen in het kader van een door een consument ingestelde vordering tot terugbetaling van de bedragen die hij onterecht heeft betaald op grond van oneerlijke bedingen in de zin van richtlijn 93/13 – die begint te lopen vanaf de datum waarop de offerte voor de lening is aanvaard – kan deze consument geen doeltreffende bescherming waarborgen, aangezien deze termijn kan zijn verstreken nog vóór de consument zich er rekenschap van heeft kunnen geven dat de overeenkomst in kwestie een oneerlijk beding bevat. Die verjaringstermijn maakt de uitoefening van de door richtlijn 93/13 aan deze consument verleende rechten dus uiterst moeilijk en schendt derhalve het doeltreffendheidsbeginsel (zie naar analogie arresten van 9 juli 2020, *Raiffeisen Bank* [...], punten 67 en 75, en 16 juli 2020, *Caixabank en [BBVA]*, punt 91).”

Volgens het Hof van Justitie is het evenmin verenigbaar met richtlijn 93/13/EEG om de dag waarop de „ongerechtvaardigde verrijking” is ontstaan, ofwel de dag waarop de betaling is verricht, vast te stellen als de dies a quo van de verjaringstermijn van de restitutievordering. Dit heeft het Hof van Justitie verklaard in zijn arrest van 22 april 2021, *Profí Crédit Slovakia*, C-485/19, punten 51-52 en 60-66. De reden hiervoor is dat er een objectieve termijn kan verstrijken zonder dat de consument zich bewust is van de oneerlijkheid van het beding, hetgeen in strijd is met het doeltreffendheidsbeginsel.

Hetzelfde geldt voor een termijn die begint te lopen op de datum van volledige nakoming van de overeenkomst: arrest van het Hof van Justitie van 9 juli 2020, *Raiffeisen Bank*, punten 65, 67 en 75.

3.– Indien de Tribunal Supremo, in overeenstemming met de voorgaande uitspraken van het Hof van Justitie, afzien van de oplossing die erin bestaat dat de datum waarop de verjaringstermijn begint te lopen de datum is waarop de onverschuldigde betalingen op grond van het oneerlijk verklaarde beding zijn

verricht, blijven er twee opties over die verenigbaar zijn met artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG.

a) Dat de datum waarop de verjaringstermijn van de restitutieverordening begint te lopen de datum van het vonnis tot nietigverklaring van het beding is. Deze oplossing kan in strijd zijn met het rechtszekerheidsbeginsel, dat een van de beginselen van de rechtsorde van de Unie is: in de praktijk maakt deze oplossing de restitutievordering onverjaarbaar, aangezien de verjaringstermijn pas kan ingaan na de toewijzing van een vordering (tot nietigverklaring) die in het nationale recht niet vatbaar voor verjaring is, daar het om absolute nietigheid gaat. Daarnaast zou het rechtszekerheidsbeginsel ernstig in het gedrang kunnen komen als er vorderingen zouden worden ingesteld betreffende overeenkomsten die al tientallen jaren geleden zijn uitgevoerd en beëindigd.

b) Dat de aanvangsdatum de datum is waarop deze rechterlijke instantie een reeks uniforme arresten heeft gewezen waarin zij heeft geoordeeld dat bedingen die de consument verplichten tot betaling van alle kosten van de overeenkomst oneerlijk zijn en zij heeft beslist hoe deze kosten moesten worden verdeeld nadat het beding uit de overeenkomst was verwijderd. Dit wordt niet alleen ondersteund door de rechtspraak van de Tribunal Supremo, maar ook door de rechtspraak van het Hof van Justitie, volgens welke op de restitutievordering een verjaringstermijn van toepassing kan zijn.

Dit criterium, dat niet in strijd is met de verjaarbaarheid van de restitutievordering, veroorzaakt het probleem dat het mogelijk niet strookt met het doeltreffendheidsbeginsel, aangezien het twijfelachtig is of een gemiddelde, redelijk oplettende en omzichtige consument bekend is met de rechtspraak van de Tribunal Supremo of die van het Hof van Justitie ter zake.

4.– Aangezien de te kiezen oplossing van invloed kan zijn op de uitlegging van artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG en afbreuk kan doen aan de eerbiediging van het rechtszekerheidsbeginsel, dat ten grondslag ligt aan het Unierecht [arresten van het Hof van Justitie van 13 januari 2004, ██████████ (C-453/00), en 15 juli 2004, ██████████ (C-459/02)], en van beslissend belang is voor de uitspraak, is het passend om het Hof van Justitie van de Europese Unie het verzoek om een prejudiciële beslissing voor te leggen.

Gelet op het voorgaande,

DICTUM

BESLUIT DE KAMER: om het Hof van Justitie van de Europese Unie overeenkomstig artikel 267 VWEU de volgende prejudiciële vragen inzake de uitlegging van artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten [(PB 1993, L 95, blz. 29)] en van het rechtszekerheidsbeginsel, dat ten grondslag ligt aan de rechtsorde van de EU, voor te leggen:

1.– Is het in overeenstemming met het rechtszekerheidsbeginsel om artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten aldus uit te leggen dat de verjaringstermijn van de vordering tot restitutie van op grond van een oneerlijk beding betaalde bedragen pas begint te lopen nadat dat beding bij in kracht van gewijsde gegane uitspraak nietig is verklaard?

2.– Indien een dergelijke uitlegging niet in overeenstemming met het rechtszekerheidsbeginsel is, verzetten voornoemde artikelen van die richtlijn zich dan tegen een uitlegging die inhoudt dat de datum van de arresten van de Tribunal Supremo (hoogste rechterlijke instantie, Spanje) waarbij de rechtspraak inzake de terugbetalingsplicht is ontwikkeld (arresten van 23 januari 2019), moet worden beschouwd als de aanvangsdatum van de verjaringstermijn?

3.– Indien een dergelijke uitlegging zich niet verdraagt met voornoemde artikelen, verzetten die artikelen zich dan tegen een uitlegging die inhoudt dat de datum van de arresten van het Hof van Justitie van de Europese Unie waarin is geoordeeld dat de restitutievordering aan een verjaringstermijn kan zijn onderworpen (met name arrest van 9 juli 2020, *Raiffeisen Bank SA*, gevoegde zaken C-698/18 en C-699/18, en arrest van 16 juli 2020, *Caixabank SA*, gevoegde zaken C-224/19 en C-259/19, waarin eerstgenoemd arrest wordt bevestigd), moet worden beschouwd als de aanvangsdatum van de verjaringstermijn?

[OMISSIS] [procedurele formaliteiten]